

Зміст

Передмова. <i>Стівен Фрай</i>	9
Кілька слів від авторки	11
Ти в укритті? Скільки вас там? <i>Ті, хто під обстрілами</i>	19
Полювання на кацапського селянина <i>Старші по станції</i>	25
Сьогодні буде гаряче <i>Керівники</i>	39
Місце коротких прощань <i>Пасажири</i>	63
Рейс за рейсом <i>Провідниці</i>	85
Потяг згорів, куля влучила <i>Люди залізниці, які віддали життя</i>	101
Письменник, який не пише <i>Волонтери</i>	105
Спадок імперії <i>Люди з минулого</i>	117
Ти не чекаєш, ти живеш <i>Комунікаційники</i>	137

Завод довелося закрити <i>Ті, що модернізують вагони</i>	153
Rail Force One <i>Радник</i>	169
Агент Суперніч береться за сервіс <i>Керівник пасажирських проєктів</i>	199
Золоті рибки з Гедройця <i>Людина проти системи</i>	223
Перевізники обіймів <i>Машиністи</i>	231
Найскладніше — стримати ненависть <i>Звільнені</i>	249
Подяки	267

*Відважним працівницям херсонського вокзалу,
а ще — тисячам провідниць і провідників,
машиністів, шляховиків,
вагонників, інженерів, диспетчерів,
начальників станцій, вокзалів і дільниць.*

Усім тим, хто зробив цю історію реальністю.

Передмова

Стівен Фрай,
британський актор, письменник,
режисер і пасажир Укрзалізниці

Коли я ранньої осені 2023-го вирушав до України, то вже, здається, розумів, що літаком до Києва не доберуся, але все ще вповні не усвідомлював, яке важливе місце посіла Укрзаліzniця, коли на момент вторгнення Росії всі цивільні авіамаршрути закрили. Кожен, хто прямував до України із Заходу — чи то президент, чи прем'єр-міністр, а чи скромний актор — мали пройти шлях, подібний до мого. А мій пролягав із Варшави до прикордонного Перемишля, де на мене чекав нічний потяг. Я приготувався до спартанських умов: дерев'яних лав, може, якої води у пластиковій пляшці й одного-двох черствих бутербродів. Аж ні — на мене чекала чудова їжа, зручне спальне місце й напрочуд милий, веселий та люб'язний персонал. Потяг стугонів крізь ніч: із мирного краю в саме серце країни, яку охопила війна. Наша нічна мандрівка видалась безпечною, комфортною й без запізнь. Над головами інших людей, які прямували тим же маршрутом, лунали вибухи снарядів — і не тільки, загинули залізничники, майже шістсот осіб*. За позірною легкістю й зручністю моєї поїздки крилися неабиякі труднощі, втрати, важка праця та ретельне планування.

Та велич історії про заліzniцю далеко не в безпечній подорожі кількох іноземців із Заходу. Звитяга Укрзаліzniці в тому, що їй вдалося перевезти якнайдалі від ворога, у безпечні

---

* За даними Укрзаліzniці станом на березень 2024 року кількість загиблих залізничників становить уже 606 осіб. Тут і далі прим. авт.

місця, мільйон українських дітей. І 94 %* поїздок відбулося без затримок — годі собі таке й уявити на британській залізниці!

І про цю історію мають дізнатися всі: звісно, фронтові зведення теж мають бути почуті, так само як й історії з тилу — всі вони є свідченнями відваги, тривкості, відданості та самопожертви. Та історія Української залізниці є символом самої війни, у ній вся відвага, тривкість, відданість, самопожертва, а ще — віра. І все це — у дивовижних масштабах.

Переклала Марта Госовська

---

* Йдеться про прибуття потягів Укрзалізниці внутрішнього сполучення за підсумками періоду січень-лютий 2024 року.

Кілька слів від авторки

Залізниця близька мені, відколи себе пам'ятаю. Ще ближчою вона є для моєї мами — одного разу її збив товарний поїзд. Точніше, навантажений вагон-рефрижератор. Але не хвилюйтеся, це не трагічна історія, радше комічна родинна байка. Підлітком мама часто ходила до школи через залізничні колії. Її батьки — мої бабуся й дідусь — працювали на залізниці: дід — складачем потягів, бабуся розпоряджалася вантажами на станції.

Жили вони у Запоріжжі, у мікрорайоні залізничників поряд із вокзалом «Запоріжжя · 2», де зупинялися здебільшого товарні потяги.

Зі спальні їхньої квартири у хрущовці було чути оголошення диспетчерок, перемовини стрілочників та брязкіт руху поїздів. Набагато пізніше, вже коли мама переїхала із Запоріжжя і народила нас із сестрами, ми приїжджали туди на час літніх канікул, і мені подобалося засинати під гудіння локомотивів та ловити на темних стінах відблиски прожекторів.

Отож, мама йшла уздовж колії й не почула, як із сортувальної гірки спустили вантажний вагон. Так роблять, аби скласти докупі поїзд. Несучись уперед, вагон зачепив її та відкинув убік. Якби мама йшла на кілька кроків ближче, вагон міг би затягти її під колеса, але обійшлося розсіченням шкіри голови та переляком. Проте переляк не завадив мамі дійти до медпункту на станції, звідки її відправили до лікарні залізничників. Знайома медсестра зателефонувала додому:

«Євдокіє, — сказала вона моїй бабусі, — ти тільки не хвилюйся. Вашу Аллочку збив товарняк».

Цей родинний спогад подарував мені дві асоціації: у залізничників специфічне почуття гумору, а сама залізниця — ніби окрема держава в державі, зі своїми лікарнями, житловими районами і, як дізнаюся згодом, із власними заводами, навчальними закладами, базами відпочинку, газетами та навіть свердловиною для видобутку води. Укрзалізниця досі є найбільшою в Україні компанією за кількістю працівників — на сьогодні їх понад двісті тисяч.

Робота на залізниці дає відчуття великої системи за твоїми плечима. Я зрозуміла це ще дитиною, коли ми з сестрою вперше їхали поїздом із Запоріжжя до Миколаєва без батьків. Бабуся просила знайому провідницю наглядати за нами в дорозі, а ми у свої одинадцять і тринадцять чулися страшенно дорослими. Ми цього не усвідомлювали тоді, але відчували — ми серед своїх.

Відтоді моїх подорожей залізницею не злічити. Верхня бокова біля туалету в плацкарті. Купе, двері якого постійно заїдає. Люкси, Інтерсіті, електрички. Раз навіть їхала у загальному вагоні. Курочка у фользі, яєчка з майонезом і свіжими огірками, що пахнуть на весь вагон. І надокучливі розмови до ранку у виконанні сусідів напідпитку. І бійки у вагоні. Все, що хочеш.

Тільки правда в тому, що ти цього не хочеш. Хочеш гарного сервісу, чистої, сухої білизни, кондиціонування у вагоні, чуйного ставлення і вчасного прибуття. Ще не на всіх рейсах, але поступово все це почало з'являтися останніми роками, а особливого розмаху зміни набули вже у час великої війни.

У грудні 2022 року, на її десятому місяці, я поверталася з відрядження у Берліні до Києва — їхала поїздом, який за розкладом не встигав. У Європі випав сніг і потяг Deutsche Bahn надовго зупинився десь посеред поля у Польщі. До Перемишля, де в мене була пересадка, він дістався із запізненням у чотири години — мій наступний рейс уже напевне мав

піти. Втоплена й засмучена, я раптом виявила, що українська залізниця чекала на всіх, хто спізнювався.

Останній того дня потяг до Києва збирав на польському пероні пасажирів, які не встигли на попередні рейси, аби відвезти їх додому. Піднімаючись у вагон, замість розпачу я відчувала турботу.

Таке піклування могло б здивувати, якби я не чула подібних історій від інших. Якби не знала, як провідники у перші місяці великої війни буквально жили у вагонах, допомагаючи мільйонам пасажирів виїхати туди, де безпечніше. Якби в подорожах мені не траплялися все частіше нові вагони, де шторка над вікном більше не падає, а з підлоги туалету вже не видно колій. Якби не помічала, як українська залізниця змінюється. Тож мені стало цікаво, як такі зміни можливі в принципі, і в час війни — особливо.

Випадок подарував можливість шукати відповіді. Коли видавництво задумало репортажну книгу про те, як Укрзалізниця не лише встояла у час війни, а й стала головною артерією, яка рятує життя, впливає на долі, привозить до України топових політиків і всіляко заважає ворогу знищити українську державність, я без вагань взялася її писати.

Ця книга не претендує на вичерпність. Я працювала над нею сім місяців, але не могла охопити всього, бо кожен у цій країні має власні історії про залізницю та її людей. Аби написати свою, я проїхала потягами понад вісім тисяч кілометрів: від Львова й Ужгорода на заході та Сум на півночі до Краматорська на сході й Херсона на півдні. В останньому потрапила під обстріл балістичними ракетами та артилерією — росіяни цілили в будівлю вокзалу, коли там зібралися пасажирі. Ця гостросюжетна історія теж стала частиною оповіді про сміливих залізничників.

Спогадами зі мною ділилися пасажирі, провідниці, начальники поїздів і станцій, чергові вокзалів, касирки, прибиральниці й машиністи, менеджери та управлінці найвищого рівня. Один із них зізнався, що вага відповідальності, яка